

HLEDÁNÍ ZTRACENÉHO ČASU

Seriál k 540. výročí první písemné zmínky o existenci obce Maršov

HORSKÉ CHALUPY

V posledním díle našeho seriálu zavítáme do horských chalup. Poté, co jsme se podívali do kostela, zámku, radnice a dalších výstavních budov, které mají své stavitele a přesná data zrození, by nebylo spravedlivé zapomenout na zdánlivě obyčejné horské roubenky, u nichž často jen odhadujeme stáří a často neznáme ani jména stavitelů.

Zdejší chalupy vznikly z velmi jednoduchých příbytků, které si stavěli první osadníci, a zůstaly ve své jednoduché podobě až do konce 19. století – jedna větší obytná světnice pro celou rodinu, na půdě seník, do kterého se původně vstupovalo dveřmi ve štítu, zádveří se vstupem do chléva... Poslední tradiční dřevěné domy vznikly ve 30. letech 20. století, místo půdy měly již další obytné místnosti.

I tzv. lidová architektura byla součástí Maršova, i když dnes tu zrovna moc starých roubenek nenajdeme. Je to pochopitelné – s postupnou přeměnou Maršova v městečko byla řada chalup přestavěna či zbourána. Na jejich místě vznikly modernější pohodlnější domy bez již nepotřebného hospodářského zázemí, několik starých chalup muselo ustoupit rozšiřujícím se silnicím.

Pokud se chcete pokochat horskými domy, které dotvářejí obraz kulturní krkonošské krajiny, vydejte se spíše do Lysečín, Albeřic nebo na Malou Úpu. Ale něco zajímavého tu v Maršově přece jen najdeme:

CHALUPA ČP.37

Přejdete-li most za Očistným centrem, hned za řekou stojí zajímavé selské stavení čp.37. Je krásnou ukázkou staré maršovské zástavby. Ještě před sto lety byla většina zdejších roubených domů spojena se zemědělstvím. Jako ke každé větší usedlosti i sem patřily nejen okolní pozemky, dnes zastavěné novými domy, ale i kus seniště na Rýchořích. Proto hospodář mohl držet až deset kusů dobytka a pár koní využívaných k povoznictví.

Ze starého domu se zachovala dřevěná obytná část. Na stavení je nejzajímavější předsunutá část průčelí stavby. Pod takto vzniklým loubím dříve vedla veřejná cesta. Povozy a lidé procházeli přímo po zápraží, ale majitelům to patrně nevadilo. V domě byla totiž i pekárna a malý obchod. V místě dnešní cesty stála velká stodola. V roce 1922 sedlák Alfred Tamm přestavěl levou část stavení a tím rozšířil obchod i hospodářské zázemí. Během dalších let se objekt změnil na rodinný dům, avšak zůstal jednou z mála čistých maršovských památek připomínajících dřívější zemědělské časy.

↓ Pohled na Maršov na počátku 20. století

MALOÚPSKÝ SENÍKOVÝ VIKÝŘ

Hovoříme-li o chalupách ve východní části Krkonoš, měli bychom vědět o jedné stavební zvláštnosti, a tou je seníkový vikýř:

„Při stavebně historickém průzkumu východních Krkonoš jsem již v roce 1983 získal jistotu, že šindelový seníkový vikýř je pouze na chalupách v Malé Úpě, Lysečínách, Albeřicích, na selském stavení čp. 9 v Dolním Maršově. Nejméně jeden býval v Horním Maršově. Ani na dobových fotografiích nebyl později objeven jinde v Krkonoších nebo ve světě.“

Pavel Klimeš

V chalupách se seno skladovalo na půdě, bylo současně i jakousi tepelnou izolací domu. Nejstarší chalupy měly vchod na půdu se senem ve štítu, lezlo se tam po žebříku.

Zvláštní vikýř, o kterém je řeč, vznikl pravděpodobně asi až ve druhé polovině 19. století. Nevíme, koho jako prvního napadlo zpřístupnit svou půdu přes seníkový vikýř pokrytý šindelem. Dodnes se zachoval na posledních 16 staveních (v knize Krajina Krkonoš v proměně století se můžete dozvědět, které to jsou), přímo v Maršově, bohužel, žádný takový vikýř nenajdeme, ale máme jej alespoň na dobové fotografii.

Na chalupách můžeme mnohem častěji vidět jiné typy vikýřů (jsou obrácené do svahu, aby se z nich dalo pohodlně na půdu vstupovat), až půjdete kolem horské chalupy, obejděte ji dozadu a podívejte se!

Rada stavení má vikýře i vpředu. Ty souvisejí s rozvojem turistiky. Hospodáři začali ubytovávat hosty a vymysleli přední sedlový vikýř nad hlavním vchodem s hostinským pokojem se dvěma okny.

S použitím textů Veselý Výlet, léto 1998 a knihy P.Klimeš: Krajina Krkonoš v proměně století zpracovala Hana Kulichová

↓ Maloúpský seníkový vikýř byl v Maršově k vidění ještě počátkem 20. století na této fotce – chalupa vpravo

